

نگاهی به بطلان نسبی در نظام حقوق خصوصی ایرانو فرانسه

سجاد نوروزی مقدم^۱

^۱ گروه حقوق و علوم قضایی، دانشکده حقوق، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران

چکیده.

این تحقیق به بررسی و مقایسه مفاهیم و آثار بطلان نسبی و عدم نفوذ در حقوق ایران و فرانسه می‌پردازد. در حقوق ایران، مفهوم عدم نفوذ بیشتر در شرایطی که عقد فاقد رضایت معتبر است، به کار می‌رود و این عقد تا زمانی که طرفین آن را تأیید نکنند، فاقد اثر است. در مقابل، در حقوق فرانسه، بطلان نسبی به عقدی اطلاق می‌شود که با وجود داشتن آثار قانونی از ابتدا، در صورت درخواست یکی از طرفین، قابلیت ابطال دارد. تفاوت‌های کلیدی بین این دو مفهوم در نحوه اعمال آثار حقوقی آن‌ها و نحوه اصلاح عقد پس از تشخیص نقص موجود در آن است. این مقاله به تحلیل دقیق این دو مفهوم و تطبیق آن‌ها با قوانین ایران و فرانسه می‌پردازد. در نهایت، ضمن تبیین این تفاوت‌ها، پیشنهادهایی برای انطباق مقررات حقوقی ایران با نهاد بطلان نسبی در نظام حقوقی فرانسه ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: بطلان نسبی، عدم نفوذ، حقوق ایران، حقوق فرانسه، عقد، فسخ، قرارداد

A Look at Relative Nullity in the Private Law Systems of Iran and France

Sajjad Norouzi Moghadam¹

¹ Department of Law and Judicial Sciences, Faculty of Law, Judicial and Administrative Services
University of Tehran, Iran

Abstract:

This study examines and compares the concepts and effects of relative nullity and non-effectiveness in the private law systems of Iran and France. In Iranian law, the concept of non-effectiveness is primarily applied when a contract lacks valid consent, rendering it ineffective until confirmed by the parties involved. In contrast, in French law, relative nullity refers to a contract that, while having legal effects from the outset, can be annulled upon request by one of the parties. The key differences between these two concepts lie in how their legal effects are applied and how a contract can be modified after identifying a defect. This article provides a detailed analysis of both concepts and compares them with the laws of Iran and France. Finally, the paper offers suggestions for aligning Iranian legal provisions with the institution of relative nullity in the French legal system.

Keywords: Relative nullity, non-effectiveness, Iranian law, French law, contract, annulment, agreement

پایان نامه

یکی از مهمترین مسائل حقوقی که امروزه انسان‌ها در روابط اجتماعی و حتی روابط خانوادگی خود با آن سروکار دارند، قراردادهای مختلف است که به وسیله آن‌ها منعقد می‌شود. در حقوق ایران، عقد غیرنافذ معادل بطلان نسبی در حقوق فرانسه است. در این وضعیت، قرارداد از ابتدا صحیح بوده و دارای اثر می‌باشد، اما به دلیل عللی که در قوانین پیش‌بینی شده است، قرارداد می‌تواند به وسیله یکی از طرفین ابطال شود و ذی‌نفع می‌تواند یا عقد را باطل نموده و آثار آن را از ابتدا زائل کند، یا آن را تأیید کرده و در این صورت عقد به حیات خود ادامه می‌دهد. این مقایسه به این دلیل است که از یک طرف، برخی قوانین ایران در باب قواعد عمومی قراردادها از قانون مدنی فرانسه اقتباس شده‌اند و از طرف دیگر این قوانین باید با مقررات فقه اسلام منطبق می‌بودند.

در حقوق اسلام، مفهوم بطلان نسبی مورد پذیرش قرار نگرفته است و مفهوم عدم نفوذ رایج بوده است. لذا تدوین‌کنندگان قانون مدنی که اغلب فقیه بودند، با الهام از مقررات حقوق فرانسه و فقه اسلام، عدم نفوذ را معادل بطلان نسبی در حقوق فرانسه قرار داده‌اند. هرچند بطلان نسبی و عدم نفوذ شباهت‌هایی دارند، اما دو ضمانت اجرای کاملاً متفاوت هستند. در عقد غیرنافذ، عقد قبل از تنفیذ یا رد فاقد اثر است، در حالی که در بطلان نسبی که یکی از ضمانت‌اجراهای رایج در اروپا و به‌ویژه در حقوق فرانسه است، اثر عقد به محض انعقاد به وجود می‌آید و در صورت درخواست ذینفع مبنی بر بطلان، آثار قرارداد به کلی زائل می‌شود.

شیوه مطالعه در این پژوهش بدین صورت است که ابتدا مفهوم و مصادیق عدم نفوذ و بطلان نسبی بررسی می‌شود و سپس آثار آن‌ها در حقوق ایران و فرانسه مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در نهایت، به جمع‌بندی مطالب پرداخته می‌شود تا تفاوت‌ها و شباهت‌های این دو مفهوم در نظام‌های حقوقی ایران و فرانسه به‌طور دقیق‌تر روشن شود.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. مفهوم عدم نفوذ و بطلان نسبی در حقوق ایران و فرانسه

در حقوق ایران، عدم نفوذ وضعیت خاصی از عقد است که فاقد رضایت معتبر است و به همین دلیل، فاقد اثری است که قانون برای آن عقد در صورت کامل بودن شناسایی می‌کند. در صورتی که رضایت معتبر به آن افزوده شود، عقد به‌طور کامل به‌وجود آمده و آثار خود را به‌دنبال دارد. مفهوم عدم نفوذ در حقوق ایران به دو دسته موقوف و مراعی تقسیم می‌شود. در عدم نفوذ موقوف، تأثیر عقد به حصول شرط خاصی بستگی دارد، در حالی که در عدم نفوذ مراعی، عقد در حالت انتظار برای رفع مانع است (کریمی، 2020: 202). در مقابل، در حقوق فرانسه، بطلان

نسبی به عنوان وضعیتی شناخته می‌شود که در آن عقد از ابتدا اثرگذار است، اما به علت نقض شرایط خاصی از طرف یکی از طرفین، طرف دیگر می‌تواند آن را ابطال کند. بطلان نسبی در اینجا موجب می‌شود که آثار عقد در صورت تأیید توسط طرفین ادامه یابد، یا در صورت ابطال، اثرات آن از بین می‌رود (بزرگمهر و مهرانی، 2022: 42).

با این توضیحات، در حقوق ایران، در مواردی مانند معاملات اکراهی و فضولی، عقد غیرنافذ تلقی می‌شود، در حالی که در حقوق فرانسه، بطلان نسبی در خصوص نقض برخی شرایط انعقاد عقد به وجود می‌آید. در حقیقت، بطلان نسبی در حقوق ایران معادل عدم نفوذ است و ضمانت اجرای آن به فردی که از وضعیت زیان‌دیده است، اجازه می‌دهد تا تصمیم به ابطال قرارداد بگیرد (امامی، 2022: 22). در حقوق فرانسه، بطلان نسبی با توجه به حمایت از طرف زیان‌دیده و اصلاح قرارداد از طریق ابطال توسط فرد آسیب‌دیده در نظر گرفته می‌شود، در حالی که در حقوق ایران، این مفهوم در برخی قراردادهای تجاری اعمال شده است (کاتوزیان، 2022: 229).

۱-۲. مصادیق عدم نفوذ و بطلان نسبی در حقوق ایران و فرانسه

عدم نفوذ در حقوق ایران به طور عمده در مواردی که یکی از طرفین عقد فاقد رضایت معتبر باشد، کاربرد دارد. به عنوان مثال، در مواردی مانند اکراه و اشتباه، رضایت طرفین عقد معیوب شده و در این شرایط عقد فاقد اثر می‌شود. ماده 22 قانون مدنی ایران به صراحت بیان می‌کند که "رضای حاصله در نتیجه اشتباه یا اکراه، موجب نفوذ معامله نیست" (بزرگمهر و مهرانی، 2022: 24). در معاملات فضولی نیز، قرارداد زمانی نافذ است که مالک یا صاحب حق اجازه دهد، در غیر این صورت، عقد غیرنافذ است. در خصوص وقف نیز، ماده 29 قانون مدنی ایران مقرر می‌دارد که وقف اگر به ضرر طلبکاران باشد، تنها با اجازه آن‌ها نافذ است (حائرشاهباغ، 2022: 742-744).

در حقوق فرانسه، بطلان نسبی در مواردی همچون اشتباه، اکراه و تدلیس بکار می‌رود. به عنوان مثال، اگر قرارداد به دلیل اشتباه منعقد شده باشد، طرف زیان‌دیده می‌تواند آن را ابطال کند. این بطلان نسبی در حقوق فرانسه با شرایط خاص و امکان تأیید یا ابطال توسط طرف زیان‌دیده ارتباط دارد. در مقابل، در حقوق ایران بطلان در صورتی که هیچ رضایت معتبر از طرف شخص در اثر اشتباه یا اکراه به دست نیامده باشد، تحقق می‌یابد (نعمت‌اللهیاردستانی، 2022: 42). این تفاوت‌ها به طور خاص در ضمانت اجرای مربوط به اشتباه و اکراه در این دو سیستم حقوقی مشهود است.

در حقوق فرانسه، بطلان نسبی در مواردی نظیر خیار غبن نیز استفاده می‌شود که در این موارد، طرف مغبون می‌تواند قرارداد را فسخ کند. در حقوق ایران، چنین محدودیتی وجود ندارد و در کلیه عقود معوض، در صورتی که تفاوت زیادی میان قیمت واقعی و قیمتی که در معامله پرداخت شده باشد، طرف مغبون حق فسخ قرارداد را دارد (قبولی درافشان و محسنی، 2022: 427). این تفاوت‌ها میان حقوق ایران و فرانسه در زمینه بطلان نسبی و ضمانت‌های اجرایی آن در انواع معاملات و عقدها نشان‌دهنده تفاوت‌های اساسی در هر نظام حقوقی است.

۲. آثار عدم نفوذ در ایران و فرانسه

در حقوق ایران، مفهوم عدم نفوذ به وضعیتی اطلاق می‌شود که قرارداد از ابتدا فاقد اثر قانونی است و تا زمانی که ذینفع آن را تأسیس یا رد نکند، عقد به طور موقت بی‌اثر می‌ماند. در چنین مواردی، عقد به دلیل عدم وجود رضایت معتبر، اهلیت یا دیگر ارکان اساسی عقد، غیرنافذ محسوب می‌شود. این وضعیت در قراردادهای اکراهی، فضولی و اشتباه صادق است که در آن‌ها یکی از طرفین هنوز به صورت رسمی تصمیم به تأسیس یا تأیید قرارداد نگرفته است (کریمی، 2022: 220). در این حالت، تا زمانی که ذینفع تصمیم به تأسیس نگیرد، آثار ابتدایی ممکن است در خصوص انتقال مالکیت یا ایجاد تعهدات اولیه برقرار شود، اما اثر نهایی به وجود نمی‌آید.

بطلان نسبی در حقوق ایران به گونه‌ای است که وقتی قرارداد به طور صحیح تشکیل می‌شود، اما برخی شرایط خاص نقض می‌شوند، امکان ابطال آن از سوی یکی از طرفین وجود دارد. این عقد به لحاظ اثرگذاری مشابه عقد صحیح است، اما به دلیل وجود شرایط نقض شده، ذینفع این اختیار را دارد که آن را باطل کند. به عنوان مثال، در عقد فضولی، اگر مالک اجازه به تأسیس ندهد، عقد از ابتدا باطل خواهد شد (نعمت‌اللهیاردستانی، 2022: 22).

آثار عقد غیرنافذ در حقوق ایران زمانی که تأسیس یا رد نشده باشد، هنوز باقی می‌ماند. این بدان معناست که تا زمانی که عقد به طور کامل و با تأسیس از سوی ذینفع نهایی نشود، برخی آثار ابتدایی مانند انتقال مالکیت یا تعهدات اولیه ممکن است برقرار باشند. با این حال، در صورت رد عقد توسط ذینفع، قرارداد از ابتدا به حالت بی‌اثر بازمی‌گردد و هیچ اثر حقوقی ایجاد نخواهد کرد (نجفی، 1367: 564).

در مواردی که عقد تحت تأثیر بطلان نسبی قرار گیرد، این عقد ابتدا به طور کامل و صحیح به نظر می‌آید. با این حال، اگر یکی از طرفین تصمیم به ابطال آن بگیرد، تمامی آثار عقد از ابتدا زائل می‌شود. در صورتی که یکی از طرفین به دلیل اشتباه یا اکراه وارد قرارداد شده باشد، ذینفع می‌تواند درخواست ابطال قرارداد را مطرح کند. این نوع از بطلان

به این معنی است که شخصی که از بطلان حمایت می‌شود، می‌تواند قرارداد را ابطال کند و تمامی آثار آن از بین خواهد رفت (نعمت‌اللهیاردستانی، 2022: 22).

در حقوق ایران، وقتی یک عقد غیرنافذ با رد از سوی ذینفع روبرو شود، اثرات آن از ابتدا زائل می‌شود. به این ترتیب، هیچ اثر حقوقی از قرارداد باقی نخواهد ماند و طرفین نمی‌توانند آن را به عنوان عقد معتبر و کامل به حساب آورند. رد عقد باعث می‌شود که حتی اگر در ابتدا قرارداد به صورت صحیح منعقد شده باشد، تمام آثار آن از بین برود و هیچ گونه اثر حقوقی برای آن باقی نماند (کریمی، 2022: 220).

در بطلان نسبی، عقد در ابتدا از نظر حقوقی معتبر است و تمامی آثار خود را به طور کامل از لحظه انعقاد ایجاد می‌کند. در صورتی که یکی از طرفین از حق ابطال برخوردار باشد، تنها او می‌تواند آن را باطل کند. به عبارت دیگر، در حالی که عقد در ابتدا صحیح است و تمامی آثار خود را دارد، طرفین نمی‌توانند از این آثار به دلیل امکان ابطال آن توسط ذینفع، از تعهدات خود رهایی یابند. در این صورت، فردی که ذینفع است، می‌تواند از حق خود برای ابطال استفاده کند، اما تا زمانی که درخواست ابطال نشده باشد، اثرات قرارداد ادامه خواهد داشت (محسنی و قبولی درافشان، 2022: 427).

در حقوق فرانسه، بطلان نسبی یکی از ضمانت‌های اجرایی برای حمایت از حقوق افراد است. این بطلان به‌ویژه در مواردی که قرارداد تحت تأثیر اشتباه، اکراه یا تدلیس قرار گیرد، اعمال می‌شود. در این حالت، قرارداد ابتدا معتبر است و اثرات آن به طور کامل به وجود می‌آید، اما در صورت درخواست ذینفع، بطلان نسبی موجب از بین رفتن آثار آن از ابتدا می‌شود. این نوع بطلان نشان می‌دهد که قرارداد از لحظه انعقاد اثر داشته است، اما در صورت درخواست ذینفع، آثار آن از ابتدا زائل خواهد شد (محسنی و قبولی درافشان، 2022: 427).

در حقوق ایران، برای بسیاری از قراردادهایی که تحت تأثیر اکراه، اشتباه یا تدلیس منعقد شده‌اند، عدم نفوذ به عنوان ضمانت اجرا در نظر گرفته می‌شود. در این حالت، قرارداد فاقد اثر حقوقی است و تا زمانی که ذینفع تصمیم به تأسیس یا تأیید آن نگیرد، هیچ تأثیری ندارد. این وضعیت به‌ویژه در قراردادهای فضولی، اکراهی یا اشتباه‌های مربوط به قراردادها مشاهده می‌شود که در آن‌ها یکی از طرفین تا زمانی که تصمیم به تأسیس نگیرد، نمی‌تواند از آثار قرارداد بهره‌برداری کند (بزرگمهر و مهرانی، 2022: 42).

در مواردی که بطلان نسبی در حقوق ایران رخ می‌دهد، مانند در عقد فضولی، اگر مالک اجازه ندهد، آثار عقد از ابتدا زائل می‌شود. به همین ترتیب، در صورتی که شخصی به طور اشتباه در قراردادی وارد شود و ذینفع تصمیم به

ابطال آن بگیرد، تمامی آثار قرارداد به طور قهقراایی از بین خواهد رفت. این بدان معناست که تا زمانی که درخواست ابطال صورت نگرفته باشد، عقد همچنان به عنوان یک قرارداد معتبر و با اثر حقوقی باقی می ماند (نعمت‌اللهیاردستانی، 2022: 22).

در حقوق ایران، ضمانت‌های اجرایی مانند بطلان نسبی در معاملات تجاری نیز مورد توجه قرار گرفته است. در اینجا، اگر یکی از طرفین قرارداد از حق ابطال استفاده کند، آثار قرارداد از ابتدا از بین خواهد رفت. با این حال، برای اعمال این بطلان، دادگاه باید حکم صادر کند و این بطلان تنها در صورتی اعمال خواهد شد که طرفین از آن درخواست کنند. این ویژگی از بطلان نسبی در حقوق فرانسه نیز مشابه است که در آن، افراد از بطلان قرارداد تنها در صورتی می توانند استفاده کنند که دادگاه حکم ابطال را صادر کند (محسنی و قبولی درافشان، 2022: 427).

در حقوق فرانسه، بطلان نسبی در مواردی که قرارداد در اثر اشتباه، اکراه یا تدلیس منعقد شده باشد، به طور خاص طراحی شده است. در این حالت، قرارداد از ابتدا صحیح است، اما فردی که از بطلان حمایت می شود، می تواند درخواست ابطال آن را ارائه دهد. در صورتی که دادگاه حکم به بطلان صادر کند، آثار قرارداد از ابتدا زائل خواهد شد و دیگر هیچ اثری از قرارداد باقی نمی ماند. (Flour, Aubert et Savaux, 2002: 325)

در نهایت، در حقوق ایران و فرانسه تفاوت‌های مهمی میان عدم نفوذ و بطلان نسبی وجود دارد. در حالی که در حقوق ایران، عدم نفوذ به عنوان یک وضعیت ناقص و بدون اثر حقوقی در نظر گرفته می شود، در حقوق فرانسه، بطلان نسبی همچنان دارای اثر اولیه است و به درخواست ذینفع، آثار آن از ابتدا زائل می شود. این تفاوت‌ها نشان می دهد که در حقوق ایران، قرارداد غیرنافذ فاقد اثر تا زمان تأسیس یا رد از سوی ذینفع است، در حالی که در حقوق فرانسه، بطلان نسبی از همان ابتدا اثر دارد و تنها در صورت درخواست ذینفع، آثار آن حذف می شود (محسنی و قبولی درافشان، 2022: 427).

نتیجه گیری

در حقوق ایران، مفهوم بطلان نسبی تقریباً معادل عدم نفوذ است. تفاوت اصلی این دو در این است که در عقد غیرنافذ، تا زمانی که طرفین آن را تأسیس یا رد نکرده اند، هیچ اثری ندارد. به عبارت دیگر، در این حالت، عقد فاقد اثر قانونی است و فقط پس از تأسیس یا تأیید توسط ذینفع، اثرگذار خواهد بود. در مقابل، در بطلان نسبی، قرارداد از ابتدا دارای آثار قانونی است و فقط در صورتی که یکی از طرفین بخواهد آن را ابطال کند، اثرات آن از بین

می‌رود. در حقوق ایران، عقدی که به دلیل اشتباه، اکراه، عدم اهلیت یا معاملات فضولی باطل می‌شود، تا زمانی که توسط ذینفع تأسیس یا رد نشود، فاقد اثر است.

در حالی که در حقوق فرانسه، عقودی که دارای آثار قانونی هستند به واسطه عیوب اراده مانند اشتباه، اکراه، تدلیس و عدم اهلیت در افراد محجور، قابلیت بطلان نسبی دارند. به این معنی که تا زمانی که طرفی که از بطلان حمایت می‌شود، اقدام به ابطال قرارداد نکند، اثرات آن قرارداد به قوت خود باقی خواهد ماند. این نوع بطلان در حقوق فرانسه به طور گسترده‌تری اعمال می‌شود و معمولاً به‌ویژه در مواردی مانند اشتباه، اکراه و تدلیس، قراردادها تحت بطلان نسبی قرار می‌گیرند.

در حقوق ایران، بطلان نسبی به طور کلی پذیرفته نشده است، ولی در موارد استثنائی مانند برخی مواد قانونی در حقوق ایران، مصادیقی از آن قابل مشاهده است. به عنوان مثال، در ماده 20 لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت و ماده 72 قانون دریایی، برخی از موارد خاص بطلان نسبی آورده شده است. این نشان می‌دهد که بطلان نسبی در حقوق ایران به صورت استثنائی و در موارد خاص وارد شده است، ولی نمی‌توان آن را به عنوان یک نهاد حقوقی عمومی در نظر گرفت.

در نهایت، بطلان نسبی در حقوق فرانسه و عدم نفوذ در حقوق ایران دارای تفاوت‌های اساسی در ضمانت‌های اجرایی خود هستند. بطلان نسبی در حقوق فرانسه به عنوان ضمانت اجرای نقض اراده طرفین در مواردی چون اشتباه، اکراه و تدلیس شناخته می‌شود، در حالی که در حقوق ایران، این موارد غالباً به عنوان عدم نفوذ شناخته می‌شوند و تأثیر آن تنها پس از تأسیس یا تأیید توسط ذینفع به وجود می‌آید. بنابراین، در حالی که بطلان نسبی در حقوق فرانسه بیشتر قابل اعمال است، در حقوق ایران این مفهوم به طور محدودتری در قوانین خاص وارد شده است.

قانون گذار در حقوق ایران باید در هر مورد که قراردادی صحیح و معتبر در قلمرو رابطه طرفین باشد، وضعیت آن را نسبت به ثالثین نیز شفاف سازی کند. در بسیاری از موارد، وضعیت ثالث پس از اعلام بطلان یا عدم نفوذ باید مشخص شود تا حقوق و تکالیف آن‌ها نیز مورد توجه قرار گیرد. در این جا، عدم نفوذ یا بطلان نسبی تنها بر روابط طرفین قرارداد تأثیر دارد و نمی‌تواند به طور خودکار در رابطه با اشخاص ثالث اعمال شود.

در حقوق ایران، بطلان نسبی در واقع مفهومی است که بیشتر به عدم قابلیت استناد به قراردادها در برخی موارد خاص اشاره دارد. در مقابل، در حقوق فرانسه بطلان نسبی نه تنها از سوی ذینفع بلکه در صورتی که طرفین از توافق خود

خارج شوند، باعث از بین رفتن اثرات قرارداد می‌شود. در حقوق ایران، قانون‌گذار باید مشخص کند که در چه شرایطی و در کدام موارد قرارداد می‌تواند نسبت به ثالثین معتبر یا باطل باشد.

از سوی دیگر، در مواردی که عقد به واسطه اشتباه، اکراه یا تدلیس باطل می‌شود، قانون‌گذار باید به‌طور شفاف مشخص کند که چه حقوقی برای طرفین قرارداد وجود دارد و آیا باید آثار قرارداد پس از ابطال آن بازگردانده شود یا خیر. در حقوق ایران، این وضعیت ممکن است پیچیده‌تر از حقوق فرانسه باشد، زیرا قانون‌گذار باید توازن مناسبی بین حقوق طرفین قرارداد و حقوق اشخاص ثالث برقرار کند.

در نهایت، با وجود تفاوت‌های موجود بین حقوق ایران و فرانسه در زمینه بطلان نسبی و عدم نفوذ، در هر دو نظام حقوقی لازم است که قانون‌گذار به‌طور دقیق و شفاف شرایط و آثار این مفاهیم را در روابط مختلف از جمله قراردادها و معاملات فضولی بیان کند تا از بروز ابهامات قانونی جلوگیری شود.

منابع

- امامی، حسن، 1386، حقوق مدنی، جلد چهارم، چاپ نوزدهم، تهران، انتشارات اسلامی.
- اسماعیلی، مهدی، 1383، بررسی تطبیقی نظریه بطلان قراردادها در حقوق ایران و فرانسه، مجله گواه، شماره 1.
- بزرگمهر، امیرعباس و مهرانی، غزل، 1396، اصلاحات در قانون تعهدات فرانسه، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه عدالت.
- حائری شاهباغ، علی، 1382، شرح قانون مدنی، جلد دوم، چاپ دوم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- طباطبایی، علی محمد، 1331، بطلان، انحلال و فسخ عقد، مجله کانون و کلاء، دوره اول، شماره 29.
- عدل، مصطفی، 1378، حقوق مدنی، چاپ دوم، تهران، انتشارات طه.
- قبولی درافشان، سیدمحمد مهدی و محسنی، سعید، 1390، قلمرو بطلان نسبی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره 34.
- کاتوزیان، ناصر، 1385، قواعد عمومی قراردادها، ج 2، چاپ هفتم، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- کریمی، عباس، 1391، تلاشی برای ساماندهی نظریه عدم نفوذ مراعی، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره 58.

محسنی، سعید و قبولی درافشان، سیدمحمد مهدی، 1389، مفهوم و آثار بطلان نسبی، مجله دانش و توسعه، شماره 33.

نعمت‌اللهی اردستانی، ریحانه، 1388، بررسی وضعیت عدم نفوذ در اعمال حقوقی و مقایسه آن با بطلان نسبی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

Flour, J., Aubert, J. L., & Savaux, E. 2002. Les obligation, L acte juridique. In A.colin & delta (Eds.), (2ed.). Paris.

Marity, G., & Raynaud, P.1988. Droit Civil, Les obligations (2ed. Vol.1) Paris: Sirey

Mazeauds, H.L.e.j., & chabas, F.1985. Lecons de Droit civil (7ed.vol.2). paris: Editions Montchrestien.

قانون مدنی مصوب 1307

قانون دریایی مصوب 1343

لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب 1347

قانون مدنی تعهدات فرانسه مصوب 2016

References

Imami, Hassan, 2007, *Civil Law*, Volume 4, 19th edition, Tehran, Islamieh Publications.

Esmaeili, Mahdi, 2004, *Comparative Study of the Theory of Contract Nullity in Iranian and French Law*, *Gavah Journal*, Issue 1.

Bozorgmehr, Amir Abbas & Mehrani, Ghazal, 2017, *Reforms in the French Law of Obligations*, 1st edition, Tehran, Edalat University Publications.

Haeri Shahbakh, Ali, 2003, *Commentary on the Civil Code*, Volume 2, 2nd edition, Tehran, Ganj Danesh Publications.

Tabatabai, Ali Mohammad, 1952, *Nullity, Dissolution, and Termination of Contract*, *Bar Association Journal*, 1st series, Issue 29.

Adl, Mostafa, 1999, *Civil Law*, 2nd edition, Tehran, Taha Publications.

Ghabouli Drafshan, Seyed Mohammad Mahdi & Mohseni, Saeed, 2011, *The Scope of Relative Nullity*, *Journal of Public Law Research*, Issue 34.

Katouzian, Nasser, 2006, *General Principles of Contracts*, Volume 2, 7th edition, Tehran, Enteshar Publishing Co.

Karimi, Abbas, 2012, *An Effort to Organize the Theory of Non-Effect of Contracts*, *Judicial Law Views Quarterly*, Issue 58.

Mohseni, Saeed & Ghabouli Drafshan, Seyed Mohammad Mahdi, 2010, *The Concept and Effects of Relative Nullity*, *Science and Development Journal*, Issue 33.

Nematollahi Ardestani, Reyhaneh, 2009, *A Study of the Status of Non-Effect in Legal Acts and its Comparison with Relative Nullity*, Master's Thesis in Private Law, Faculty of Law, Islamic Azad University, Tehran Center.

Flour, J., Aubert, J. L., & Savaux, E., 2002. *Les obligation, L'acte juridique*. In A. Colin & Delta (Eds.), (2nd ed.). Paris.

Marity, G., & Raynaud, P., 1988. *Droit Civil, Les obligations* (2nd ed., Vol. 1), Paris: Sirey.

Mazeauds, H.L. e.j., & Chabas, F., 1985. *Leçons de Droit civil* (7th ed., Vol. 2). Paris: Editions Montchrestien.

Civil Code, 1928

Maritime Law, 1964

Law on the Amendment of Some Parts of the Commercial Code, 1968

French Civil Code on Obligations, 2016

آرشیو مقالات چاپ شده